

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра соціології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
В.о. декана
соціологічного факультету
В'ячеслав НІКУЛІН
“28” червня 2024 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Соціологія тілесності»**

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Галузь знань: 05-соціальні та поведінкові науки

Спеціальність 054-соціологія

Освітня програма «Соціально-політичні та маркетингові дослідження»

Вид дисципліни за вибором

Факультет соціологічний

2024 / 2025 навчальний рік

Соціологія тілесності

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою соціологічного факультету

26 червня 2024 року, протокол № 9

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Зубарєв Олександр Сергійович – кандидат соціологічних наук, доцент закладу вищої освіти кафедри соціології соціологічного факультету.

Програму схвалено на засіданні кафедри соціології

Протокол № 15 від 12 червня 2024 року

В.о. завідувачки кафедри соціології

Людмила СОКУРЯНСЬКА

Програму погоджено з гарантом освітньої програми «Соціально-політичні та маркетингові дослідження»

Гарант освітньої програми
«Соціально-політичні та
маркетингові дослідження»

Олена МУРАДЯН

Програму погоджено з науково-методичною комісією соціологічного факультету

Протокол № 8 від 24 червня 2024 року

Голова науково-методичної комісії

Юлія СОРОКА

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Соціологія тілесності» складена відповідно до освітньо-професійної програми «Соціально-політичні та маркетингові дослідження» підготовки бакалаврів, спеціальність 054 – Соціологія.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни є актуалізація у свідомості студентів проблематики тілесності в сучасному суспільстві, створення умов для засвоєння основних категорій та концепцій соціології тілесності, формування навичок аналізу та інтерпретації реальних соціокультурних процесів із використанням запропонованих тематико-концептуальних схем.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

- 1) з'ясувати місце проблематики тілесності в сучасній соціології;
- 2) розглянути процес становлення соціології тілесності;
- 3) проаналізувати підходи до визначення поняття «тіло»;
- 4) розкрити напрями дослідження в соціології тілесності;
- 6) розглянути сучасні концепції тілесності.

1.3. Кількість кредитів – 4.

1.4. Загальна кількість годин – 120.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	2-й
Семестр	
4-й	4-й
Лекції	
32 год.	10 год.
Практичні, семінарські заняття	
32 год.	8 год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
56 год.	102 год.
у тому числі індивідуальні завдання:	
дві контрольні роботи 10 год.	дві контрольні роботи 10 год.

1.6. Заплановані результати навчання.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми, Освітнього стандарту спеціальності 054 – «Соціологія» за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти (затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 04.03.2020 № 371, зі змінами, затвердженими Наказом Міністерства освіти і науки України від 28.05.2021 № 593) студенти повинні набути такі результати навчання.

Загальні компетентності

ЗК 08. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 10. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

Спеціальні компетентності

СК 01. Здатність оперувати базовим категоріально-понятійним апаратом соціології.

СК 03. Здатність аналізувати соціальні зміни, що відбуваються в Україні та світі в цілому.

СК 06. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.

СК 07. Здатність презентувати результати соціологічних досліджень для фахівців та нефахівців.

Програмні результати навчання

ПРН 01. Використовувати понятійний апарат соціології в освітній, дослідницькій та інших сферах професійної діяльності.

ПРН 03. Застосовувати положення соціологічних теорій та концепцій до дослідження соціальних змін в Україні та світі.

ПРН 04. Пояснювати закономірності та особливості розвитку і функціонування соціальних явищ у контексті професійних задач.

ПРН 08. Обґрунтовувати власну позицію, робити та аргументувати самостійні висновки за результатами досліджень і аналізу професійної літератури.

ПРН 11. Презентувати результати власних досліджень для фахівців і нефахівців.

ПРН 13. Відтворювати факти (дати, події, принципи й закономірності суспільного розвитку), встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, робити висновки, аргументувати свої думки.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ТІЛЕСНОСТІ

Тема 1. Місце проблематики тілесності в соціології

Актуалізація проблематики тілесності в кінці 1960-х років. Зростання популярного інтересу до проблематики тілесності у зв'язку з розвитком галузей сервісу, зниження ваги, терапій самопомоги та нетрадиційної медицини, ставлення до тіла як вираження індивідуальності. Вимога радикальної трансформації старих соціальних інститутів. Проблема тілесності та моральні аспекти контрацепції, порнографії, гомосексуальності, евтаназії, генної інженерії. Що таке соціологія тілесності? (Д. ле Бретон, Е. Гіденс, І. Ковальова). Тіло стає предметом соціології тоді, коли відбуваються значні соціальні та культурні зміни у ставленні до тіла. Співвідношення соціології тілесності та соціології медицини, соціології спорту, соціобіології, соціальної антропології, фігураційної соціології (Н. Еліас), констиціональної психології (В. Х. Шелдон), гендерної теорії, фемінізму, сексології. Тіло в центрі уваги соціальних наук.

Тема 2. Три етапи розвитку соціології тіла за Д. ле Бретоном

Три етапи становлення соціології тіла: імпліцитна соціологія тіла, пунктирна соціологія тіла та соціологія тіла як систематизоване знання (Д. ле Бретон). Імпліцитна соціологія тіла (Ж.-М. Бертло). Соціальний вплив на тіло (Луї-Рене Вілерме, Е. де Бюре, Ф. Енгельс, К. Маркс). Тіло як факт культури. Людина як «продукт» свого тіла (расово-антропологічна школа). Позиція соціологів та обмеженість досліджень тілесності в класичній соціології (Е. Дюркгейм, М. Вебер, Г. Зіммель). Психоаналіз З. Фрейда. Пунктирна соціологія тіла. Соціологічний внесок у дослідження тілесності (Г. Зіммель, Р. Гірц, М. Мосс, Н. Андерсон, К. Шоу, Л. Вірт, В. Уайт, М. Мід, Н. Еліас, Є. Ефрон). Соціальне конструювання тілесності. Етнологічний внесок у дослідження тілесності (М. Мід та Г. Бейтсон). Роль фотографій у роботі М. Мід та Г. Бейтсона «Балійський персонаж». Виникнення соціології тіла.

Тема 3. «Неоднозначне тіло»: органи та кістки носять назви плодів та дерев

Що таке тіло? Невизначеність поняття «тіло». Тіло та організм. Необхідність генеалогії тіла. Мінливість тіла (Дж. Баландьє). Історичні матеріали (І. Вердье, М. Лінхардт). Тіло як соціальне та культурне явище. Уявлення про тіло залежать від уявлень про людину. Західне сприйняття тіла. Тіло стає об'єктом дослідження медицини. Тіло та медицина. Декартівський паралелізм. Сучасне розуміння тіла. Етнологічні матеріали. Уявлення про тіло у канаків (М. Ленхардт). Уся лексика, яка стосується структури тіла, запозичена у канаків з рослинного світу. Євангелізація канакського населення: «ти приніс нам тіло». Нагота та обличчя в роботі Ж. Бодріяра «Зваба». Тіло - це символічна структура. Скільки суспільств, стільки уявлень про те, що таке тіло. Тіло як елемент соціальної уяви. Тіло в індивідуалістичних та колективістських суспільствах. Тіло в сучасній західній культурі – продукт індивідуалістичної тенденції (Д. ле Бретон).

РОЗДІЛ 2. ТІЛО ЯК ФАКТ КУЛЬТУРИ

Тема 4. Особливості та напрями соціологічного дослідження тілесності

Дефініція тіла. Тіло не існує в природному стані, це завжди означене тіло. Незалежність соціологічного дискурсу. Соціологія дистанцюється від медичних визначень, які ігнорують культурні аспекти сприйняття тіла. Соціологія тіла як соціологія фізичних модальностей відношення індивіда до світу. Завдання соціології тіла.

Ризики, з якими зіштовхується соціологія тіла: спільний для багатьох дисциплін об'єкт; мультидисциплінарність. Соціологія тіла – це соціологія (Ле Бретон). Напрями досліджень: техніки тіла, жести, тілесний етикет, вираження почуттів, чуттєві сприйняття, догляд за тілом, мітки на тілі (Д. ле Бретон). Смерть та сексуальність як природне в людині (І. Ковальова).

Тема 5. Техніки тіла, жести, тілесний етикет, вираження почуттів

Техніки тіла (М. Мосс). Міжнародний архів тілесних технік (К. Леві-Стросс). Сидіння та стояння (Г. Хьюз). Фізичні та спортивні навантаження (Г. Брюан, А. Раух, Ж. Дефранс, П. Арно, Ж. Тібо). Дослідження технік тіла в традиційній сільській місцевості у Франції (Ф. Лукс). Мова тіла. Антропологічний підхід до вивчення жестів (Д. Ефрон). Фіктивність поняття раси (Д. ле Бретон). Жест як факт культури. Кінеми та кінеморфеми (Р. Бердвістел). Тілесні ярлики. Робота «Презентація себе в повсякденному житті» (І. Гофман). Феномена стигматизації. Проксеміка (Е. Холла). Пози та жести поваги серед меланезійського населення (Р. Ферт). Вираження почуттів. «Обов'язкове вираження почуттів» (М. Мосс). «Вираження емоцій у людини та тварин» (Ч. Дарвін). Ставлення до болю в різних соціальних групах (М. Зборовскі).

Тема 6. Чуттєві сприйняття, догляд за тілом, мітки на тілі та шкірі.

Сенсорні сприйняття. Соціологія чуттів (Г. Зіммель). Соціальна зумовленість відчуттів від вживання марихуани (Г. Беккер). «Навчання курінню» як сенсорне навчання. Техніки догляду за тілом. Горацій Майнер про етнічну групу Nacirema. Ритуали догляду за ротовою порожниною. Гігієна. Культурні відмінності в поглядах на гігієну. Дослідження Франсуази Лукс: в XIX столітті в робітничих сільських родинах матері мали не мили голову своїм маленьким дітям. Публічний та приватний догляд за тілом у фокусі соціології. Мітки на шкірі та тілі. Позбавлення, деформація, додавання. Функції тілесних маркувань. Маркування тіла в сучасному суспільстві. Тату у Франції. Тілесні порушення. Символізація хвороби, божевілля, страждання. Фізіосемантика (Д. ле Бретон).

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМА ТІЛА В ДЗЕРКАЛІ СОЦІОЛОГІЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ

Тема 7. Соціальні уявлення про тіло

«Теорії» тіла. Біологічний підхід до тілесності. Робота «Соціобіологія. Новий синтез» (Е. Вілсон). Соціобіологія та соціологія. Соціобіологія та етика. Соціобіологія vs соціологія тіла. Соціальні уявлення про стать. Чоловік та жінка як соціальні конструкти. Тіло не є визначальним у визначенні статі? Приклад народу нуер (Східна Африка). Чоловіком та жінкою стають (С. де Бовуар, Д. ле Бретон). Освіта, як інститут, що відтворює гендерні ролі. Реклама та її роль у відтворенні соціальних ідеалів про чоловіків та жінок (І. Гофман). Деконструкція статі. Квір-рух як спроба денатуралізації статі (Дж. Батлер). Гендер як збирання можливостей. Органи та функції тіла у світі цінностей. Обличчя. Нагота та обличчя в роботі Ж. Бодрійяра «Зваба». Етичні аспекти трансплантації органів. Фантазійне тіло расизму. Дискримінація за расовою ознакою. Маркування розрізнення. Жовта зірка. «Тіло з інвалідністю». «Вихід у світ людини з інвалідністю». Робота «Стигма: керування зіпсованою ідентичністю» (І. Гофман). Амбівалентність сприйняття людини з інвалідністю.

Тема 8. Тіло та сучасність: le Roi est mort, vive le Roi!

Занепокоєність зовнішністю. Анатомія вже не є долею, це аксесуар (Д. ле Бретон). Політичний контроль над тілом. Політичний порядок зади поєднується з тілесним порядком (Ж.-М. Бром). Концепція дисциплінарної влади (М. Фуко). Робота «Наглядати та карати» (М. Фуко). Мікрофізика влади. Тюрма як концентрований образ всіх

дисциплін. Контроль ефективності. Соціальні класи та ставлення до тіла (П. Бурдьє, Л. Болтанські). Габітус і тіло. Клас і ставлення до тіла. Зміни в ставленні до тіла з середини 1960-х років. Критика цих концепцій. Тіло в суспільстві споживання (Ж. Бодріяр). Тіло – об'єкт порятунку. Індивідуалізація тіла. Імператив зваби. Трансформації маскулінності. Дослідження популярності різних тілесних практик, тілесної терапії (Е. Перрен). Соціальний профіль серед послідовників цих практик. Екстремальні практики як спосіб надати своєму життю сенс. Відчуття близькості смерті як спосіб відчутти смак життя. Тіло як архаїзм. Тіло як реліквія людства, яке вступає в епоху постлюдини. Тіло втрачає моральну цінність та набуває технічної та ринкової вартості. Трансгуманізм. L'Adieu au corps (Д. ле Бретон).

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с.р.		л	п	лаб.	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Концептуальні засади вивчення тілесності												
Тема 1. Місце проблематики тілесності в сучасних соціологічних концепціях		4	4			6		2	2			20
Тема 2. Три етапи розвитку соціології тіла за Д. ле Бретоном		4	4			6		2	2			10
Тема 3. «Неоднозначне тіло»: органи та кістки носять назви плодів та дерев		4	4			6						10
Разом за розділом 1		12	12			18		4	4			40
Розділ 2. Тіло як факт культури												
Тема 4. Особливості та напрями соціологічного дослідження тілесності		4	4			6		2	2			20
Тема 5. Техніки тіла, жести, тілесний етикет, вираження почуттів		4	4			6		2				10
Тема 6. Чуттєві сприйняття, догляд за тілом, мітки на тілі та шкірі.		4	4			4						10
Разом за розділом 2		12	12			16		4	2			40
Розділ 3. Проблема тіла в дзеркалі соціологічних концепцій.												
Тема 7. Тема 7. Соціальні уявлення про тіло		4	4			4		2	2			4
Тема 8. Тіло та сучасність: le Roi est mort, vive le Roi!		4	4			4						6
Дві контрольні роботи						10						10
Разом за розділом 3		8	8			18		2	2			20
Усього годин		32	32			52		10	8			102

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денне	заочне
1	Місце проблематики тілесності в сучасних соціологічних концепціях	4	2
2	Три етапи в розвитку соціології тіла за Д. ле Бретоном	4	2
3	«Неоднозначне тіло»: органи та кістки носять назви плодів та дерев	4	
4	Особливості та напрями соціологічного дослідження тілесності	4	2
5	Техніки тіла, жести, тілесний етикет, вираження почуттів	4	
6	Чуттєві сприйняття, догляд за тілом, мітки на тілі та шкірі.	4	
7	Соціальні уявлення про тіло	4	2
8	Тіло та сучасність: le Roi est mort, vive le Roi!	4	
	Разом	32	8

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види та зміст самостійної роботи	Кількість Годин	
		денне	заочне
1	Підготовка до семінарських занять	36	50
2	Підготовка до контрольних робіт, передбачених навчальним планом	20	52
	Разом	56	102

6. Індивідуальні завдання

Не передбачено навчальним планом

7. Методи навчання

Лекції, семінарські заняття.

8. Методи контролю

Залік, дві поточні контрольні роботи (денне), дві контрольні роботи (заочне), робота на семінарських заняттях. *Підсумковий контроль з курсу здійснюється у системі Moodle.*

Контрольна робота 1: «Восени 2023 року Укрзалізниця виступила з ініціативою запровадити "жіночі вагонів" на поїзди дальнього спрямування, яка згодом була реалізована. Розгляньте питання «жіночих вагонів» використовуючи відомі Вам концепції з соціології тіла та гендерної теорії».

Контрольна робота 2: Перегляньте відео дискусії між Ноамом Хомські та Мішеlem Фуко «Дебати про природу людини». Які погляди на владу висловлює М. Фуко в цій дискусії? Як це стосується тіла? Викладіть його концепцію політичного контролю над тілом.

9. Схема нарахування балів (денне)

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання						Залікова робота	Сума
Розділ 1	Розділ 2	Розділ 3	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Індивідуальне завдання (реферат)	Разом		
T1 – T3	T4 – T6	T7 – T8					
40			2x10	–	60	40	100

Для допуску до підсумкового семестрового контролю потрібно набрати 30 балів.

Схема нарахування балів (заочне)

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання						Залікова робота	Сума
Розділ 1	Розділ 2	Розділ 3	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Індивідуальне завдання (реферат)	Разом		
T1 – T3	T4 – T6	T7 – T8					
20			2x20	–	60	40	100

Для допуску до підсумкового семестрового контролю потрібно набрати 30 балів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
	для дворівневої шкали оцінювання
90–100	зараховано
70-89	
50-69	
1-49	не зараховано

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Критерії оцінювання залікової роботи

40-32	балів отримують студенти, які в заліковій роботі продемонстрували ґрунтовні знання у відповіді на запитання білету; творчий підхід до розкриття теми, з відсилками як до джерел обов'язкової, так і до джерел додаткової літератури; вміння актуалізувати науковий пошук та аргументувати свою думку; навички написання якісного, структурованого академічного тексту.
31-24	балів отримують студенти, які повністю відповіли на запитання залікового білету, але їхній відповіді бракує творчого підходу, трансґресії за межі викладеного в лекціях матеріалу; бракує апеляцій до джерел додаткової літератури; у тексті присутня чітка аргументація, логіка викладу, структура, проте можуть мати місце деякі фактологічні помилки тощо.
23-16	балів отримують студенти, які повністю відповіли на запитання залікового білету, використавши знання, отримані лише на лекційних заняттях, у роботі бракує творчого (пере)осмислення цих знань, не проблематизуються питання, а дається заздалегідь заготовлена відповідь; текст в цілому структурований, якісний, з невеликою кількістю несуттєвих помилок.
15-8	балів отримують студенти, які відповіли на запитання залікового білету, проте деякі аспекти теми залишилися не розкритими; відповідь, у якій студент використовує знання, отримане на лекціях, структурована, логічна, але не аргументована; робота має лексичні, стилістичні, фактологічні помилки, яких не надто багато.
7-0	балів отримують студенти, у роботі яких є спроба відповіді на поставленні питання, яка виглядає поверховою; текст не структурований, відсутня логіка викладу матеріалу та його аргументація; мають місце помилки як у знанні матеріалу, так і мовні, яких доволі багато.

Критерії оцінювання контрольної роботи

Денне 10-9 Заочне 20-17	балів отримують студенти, які у контрольній роботі продемонстрували ґрунтовні знання у відповіді на запитання; творчий підхід до розкриття теми, з відсилками як до джерел обов'язкової, так і до джерел додаткової літератури; вміння актуалізувати науковий пошук та аргументувати свою думку; навички написання якісного, структурованого академічного тексту.
Денне 8-7 Заочне 16-13	балів отримують студенти, які повністю відповіли на запитання контрольної роботи, але їхній відповіді бракує творчого підходу, висловлення власної думки; бракує апеляцій до матеріалів курсу; у тексті присутня чітка аргументація, логіка викладу, структура, проте можуть мати місце деякі фактологічні помилки тощо.

Денне 6-5 Заочне 12-9	балів отримують студенти, які частково відповіли на запитання контрольної роботи, відтворивши знання, отримані на лекційних заняттях, текст в цілому структурований, якісний, але мають місце суттєві помилки.
Денне 4-3 Заочне 8-5	балів отримують студенти, які частково відповіли на запитання контрольної роботи, важливі аспекти теми залишилися не розкритими; робота має численні лексичні, стилістичні, фактологічні помилки.
Денне 2-1 Заочне 4-1	балів отримують студенти, у роботі яких є спроба відповіді на поставленні питання, яка виглядає поверхневою; текст не структурований, списаний, відсутня логіка викладу матеріалу та його аргументація; мають місце помилки як у знанні матеріалу, так і мовні, яких дуже багато.

10. Рекомендована література

Основна

1. Le Breton D. La sociologie du corps. Presses Universitaires de France. <https://doi.org/10.3917/puf.lebre.2008.01>

Допоміжна

1. Бодріяр Ж. Символічний обмін і смерть / пер. Леоніда Кононовича. Львів : Кальварія, 2004.
2. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція / пер. Володимира Ховхуна. Київ : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2004.
3. Бодріяр Ж. Божиста лівиця / пер. Леоніда Кононовича. Львів : Кальварія, 2007.
4. Бодріяр Ж. Фатальні стратегії / пер. Леоніда Кононовича. Львів : Кальварія, 2010.
5. Гендер для медій : підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей / за ред. М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманової. Київ : Критика, 2013.
6. Збігнев Лев-Старович. Вона і Він про секс / пер. Оксани Пендерецької. Київ : Книги-XXI, 2011.
7. Еліас Н. Процес цивілізації. Соціогенетичні і психогенетичні дослідження. Київ : Перун, 2003.
8. Кімелл М. Гендероване суспільство. Київ : Сфера, 2003. 494 с.
9. Марценюк Т. Гендер для всіх. Виклик стереотипам. Київ : Основи. 2017. 256 с.
10. Маркузе Г. Одновимірна людина. Дослідження ідеології розвинутого індустріального суспільства [глави з книги] / пер. В. Курганський // Сучасна зарубіжна соціальна філософія : Хрестоматія. Київ : Либідь, 1996. С. 87-134.
11. Маркузе Г. Структура інстинктів і суспільство: філософське дослідження вчення Зигмунда Фрейда / пер. О. Юдін. Київ : Ніка-Центр, 2010. 248 с.

12. Фуко М. Правила промови. Київ : Дух і літера, 1993. 61 с.
13. Фуко М. Наглядати й карати / пер. з фр. Петра Таращука. Київ : Основи, 1998. 392 с.
14. Фуко М. Історія сексуальності. Т. 1: Жага пізнання. Харків : ОКО, 1997. 235 с.
15. Фуко М. Історія сексуальності. Т. 2: Інструмент насолоди. Харків : ОКО, 1999. 288 с.
16. Фуко М. Історія сексуальності. Т. 3: Плекання себе. Харків : ОКО, 2000. 264 с.
17. Фуко М. Проблеми методу: Інтерв'ю з Мішелем Фуко / пер. з французької Віталій Лях // Після філософії: Кінець чи трансформація? Київ : Четверта хвиля, 2000.
18. Фуко М. Археологія знання. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. 326 с.
19. Фуко М. Наглядати й карати / пер. з фр. Петра Таращука. Київ : Комубук, 2020.
20. Bull S. More than a case of mistaken identity: Adult entertainment and the making of early sexology. *History of the Human Sciences*. 2021; 34(1):10-39. <https://doi.org/10.1177%2F0952695120903954>
21. Giami A. History of Sexology and Theories of Sexuality: An Introduction // Giami A., Levinson S. (eds) *Histories of Sexology. Global Queer Politics*. Palgrave Macmillan, Cham. 2021. https://doi.org/10.1007/978-3-030-65813-7_1
22. Levinson S. Sexology and Sciences of Sex as an Observatory for Political Histories of Science // Giami A., Levinson S. (eds) *Histories of Sexology. Global Queer Politics*. Palgrave Macmillan, Cham. 2021. https://doi.org/10.1007/978-3-030-65813-7_19
23. Leng K., Sutton K. Histories of sexology today: Reimagining the boundaries of scientia sexualis. *History of the Human Sciences*. 2021. 34(1). С. 3-9. <https://doi.org/10.1177%2F0952695120927172>
24. Rumson L. "Kink in the Time of Sexology: An Interdisciplinary Approach to "Abnormal Sexuality" in Victorian Culture", Hart, K.-P.R. and Cutler-Broyles, T. (Ed.) *Kink and Everyday Life (Emerald Interdisciplinary Connexions)*, Emerald Publishing Limited, Bingley, 2021. Pp. 67-83. <https://doi.org/10.1108/978-1-83982-918-520211014>

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Французький інформаційний портал з гуманітарних наук: <https://www.cairn.info/>

Забезпечення викладання навчальної дисципліни для змішаної форми навчання (Особливості навчання за денною формою в умовах подовження дії обставин непоборної сили, в тому числі воєнного стану в Україні)

В умовах **воєнного стану** освітній процес в університеті здійснюється за дистанційною формою навчання, а саме:

- дистанційно (за затвердженим розкладом занять) на платформі Zoom проводяться всі лекційні заняття;
- дистанційно на платформі Zoom проводяться практичні (семінарські), індивідуальні заняття та консультації, контроль самостійної роботи.

Підсумковий контроль з курсу здійснюється у системі Moodle.